

DRUŽINA

Opredelitve in pomen družin

Velika večina ljudi živi v taki ali drugačni skupnosti in večina ljudi ima v svojem življenju izkušnje z

Družino orientacije: tista družina, v kateri smo se rodili, in z

Družino prokreacije: družina, ki smo jo ustvarili sami in imamo vlogo starša oz. žene ali moža.

Družinsko okolje nam posreduje prve in zelo pomembne informacije o družbi, v kateri živimo, o ljudeh, s katerimi živimo, o odnosih in komunikacijah, vloga in pravilih obnašanja, ki veljajo v določeni skupnosti. Pravimo, da je družina **primarna družbena skupina**, ker so zanj značilni intimni in relativno dolgotrajni odnosi. Poleg tega ima lastnosti **družbene institucije**, ker znotraj nje potekata vzreja in vzgoja otrok, učenje otrok za družbeno sprejemljivo vedenje in zato, ker v njej opravljamo dejavnosti, ki so nujne za preživetje.

Družina naj bi bila univerzalna, naj bi se pojavljala v vseh družbah in v vseh časih. Obstajajo pa različna pojmovanja družine, ki se spreminjajo, zato o univerzalnosti ne moremo govoriti.

Družina je **totalni družbeni pojav**, ker je primarna skupina in institucija obenem, pomembna tako z vidika posameznika, kakor z vidika ekonomske, politične in kulturne organizacije globalen družbe.

Družinsko življenje ljudi je zelo dinamično in spremenljivo, zato o tipični družini ne moremo govoriti. Vsaka definicija je delovala kot normativni model, zaradi česar so se vse druge oblike družine označevala kot odklonske.

OZN je sprejela minimalno oznako: **družina** je oseba ali skupina oseb, ki skrbi za otroke.

Družina: s sociološkega vidika je vsaj dvogeneracijska skupnost in institucija. Njene pojavne oblike in načini delovanja so odvisni od okoliščin, vendar tudi od individualnih izbir. Obstoj otrok, njihova vzreja in vzgoja je razločevalni dejavnik, ki jo razlikuje od drugih oblik vsakdanjega življenja (partnerska zveza, gospodinjstvo, sorodstvo).

Zakonska zveza, gospodinjstvo in sorodstvo

Zakonska zveza: je relativno trajna spolna in ekonomska skupnost dveh ali več odraslih ljudi, ki jo priznava določena kultura in sami partnerji.

Pravila sklepanja se ponavadi vežejo na vprašanje, koliko zakonskih partnerjev lahko imaš hkrati in koga je prepovedano ali dovoljeno izbrati za zakonca.

Monogamija: partnerstvo med dvema odraslima osebama. Ker pa obstaja možnost razveze, imenujemo to obliko stopenjska monogamija.

Poligamija: zakonska zveza z več partnerji hkrati. Poznamo dve obliki: **poliginijo** (zakonska zveza, v kateri ima moški več žena) in **poliandrijo** (zakonska zveza, v kateri ima ženska več mož).

Oblike in značilnosti zakonskih zvez so odvisni od kulture in načinov življenja določene skupnosti.

Eksogamija: prepoved sklepanja zakonske zveze med določenimi sorodniki.

Endogamija: obveznost sklepanja zakonske zveze v okviru določenih družbenih skupin, na primer med pripadniki istih slojev, kast, etnij itd.

Ta dva kriterija pomenita velik družbeni nadzor nad sklepanjem zakonske zveze in so tesna povezana s pojmom sorodstva.

Sorodstvo: povezuje posameznike, ki so medsebojno povezani s krvnim sorodstvom, zakonsko zvezo ali posvojitvijo. V različnih kulturah je pojmovanje različno.

Gospodinjstvo: ekonomsko-statistična kategorija in označuje skupnost ljudi, ki živijo pod isto streho in skupaj vsaj delno trošijo materialne dobrine.

Pluralnost družinskih oblik

Razlikujemo med jedrnimi, razširjenimi in velikimi družinami.

Jedrna ali nuklearna družina: dvogeneracijska, sestavljajo jo vsaj en starš in vsaj en otrok.

Razširjena družina: poleg nuklearne družine vključujejo še druge sorodnike. Razlikujemo **horizontalno** razširjeno družino (enaka generacija) in **vertikalno** razširjeno družino (vsaj tri generacije).

Velika družina: več jedrnih družin, ki živijo v skupnem družinskem gospodinjstvu in so ponavadi sorodstveno povezane.

Browne zagovarja drugačno tipologijo družin. Ločuje med jedrnimi, klasičnimi razširjenimi družinami, modificiranimi razširjenimi družinami in enostarševskimi družinami.

Jedrna družina: dvogeneracijska družina.

Klasična razširjena družina: več jedrnih družin, ki so med seboj sorodstveno povezane, so večgeneracijske in lahko živijo v isti hiši, soseski ali območju. Značilna je pogostost stikov.

Modificirana razširjena družina: jedrne družine, ki živijo ločeno od sorodstva, vendar imajo vseeno stike.

Enostarševska družina: z otrokom ali z otroki živi en starš od začetka življenja, ali od določene dogodka dalje (smrt, odhod ...)

OZN je izdelala svojo tipologijo, ki se tudi najpogosteje uporablja.

Jedrna družina: se deli na družine obeh staršev in otrok, enostarševske družine in posvojiteljske družine.

Razširjena družina: tri ali večgeneracijske družine, sorodniške družine in poligamne družine.

Reorganizirana družina: dopolnjene družine, komunske oblike družinskega bivanja in družine istospolnih partnerjev. Dopolnjene so tiste družine, v katerih je vsaj eden od staršev prej že imel lastno družino, torej je v novi socialni starš. Življenje v družinski skupnosti ali komuni pomeni življenje v širši skupnosti, v kateri si člani dajejo vzajemno podporo. Vključene so jedrne družine ali posamezniki, ki si delijo delo in odgovornosti. Družine istospolnih partnerjev niso še legalne, vendar se vedno več pojavljajo.

Funkcije družine

Parsons, funkcionalist, je predindustrijsko družbo označil kot široko organizirano sorodstveno enoto, ki opravlja religiozne, politične, izobrazbene, reproduktivne in ekonomske funkcije. V procesu modernizacije naj bi se družine iz velikih in razširjenih skrčile v manjše jedrne družine. Te naj bi se specializirale v dveh funkcijah: **primarna socializacija otrok** in **čustvena stabilizacija odraslih**.

Primarna socializacija se nanaša na družinsko socializacijo v zgodnjem otroštvu. Pomeni predvsem ponotranjenje norm in vrednot.

Pri čustveni stabilizaciji odraslih gre za čustveno varnost, ki jo zakonca dajeta drug drugemu.

Danes večina sociologov meni, da družine v zahodnih družbah opravljajo naslednje temeljne funkcije:

- reproduktivno

- socializacijsko
- ekonomsko
- čustveno.

Reproduktivna funkcija: družbe nadzorujejo in uravnavajo spolno aktivnost ljudi in rojstva otrok, ki morajo nadomestiti umrle člane družb, če želimo, da bi te preživele.

Socializacijska funkcija: gre za prenašanje kulturnih vzorcev, družbenih pravil, tradicije, znanj in veščin iz generacije v generacijo. Socializacijo opravljajo starši in sorodniki, s katerimi živijo otroci. Uspešna socializacija je tista, kjer so otroci ponotranjili norme in vrednote, a hkrati razvili samostojno in kritično mišljenje.

Ekonomska funkcija: ta je pogosto spregledana in podcenjevana. V preteklosti je bila pomembnejša, ker so bile družine pomembne proizvodjalne enote. Danes so družine enote porabe in imajo tudi produktivno funkcijo. Količina dobrin, ki jih ustvarimo z gospodinjskim delom in družinskim delom, je velika.

Čustvena funkcija: večina potrebuje trajne in intimne odnose z drugo osebo ali manjšo skupino ljudi. Družina je skupina, ki to lahko zagotavlja.

Nasilje v družini

Nekateri avtorji menijo, da sta rastoča **privatizacija** in **družbena izoliranost** sodobnih jedrnih družin poglavitni razlog njihove ranljivosti.

Zelo pomemben razlog nasilja v družini je tudi **visoka raven tolerance**, ki jo imajo ljudje do nasilja v zasebnosti.

Delitev dela in vlog v družinah

Simetrične družine naj bi bile tiste, kjer je gospodinjsko delo bolj enakomerno porazdeljeno, družinske vloge bolj integrirane, odgovornosti pa vse bolj skupne.

Obstajata dva poglavitna tipa delitve vlog v družinah:

- segregirana delitev vlog, kar pomeni, da obstaja jasna delitev na tipično ženske in tipično moške vloge, ki se med seboj razlikujejo
- integrirana delitev vlog, kar pomeni, da si partnerja delo in odgovornosti za družinsko življenje enakomerno delita.

Prehod asimetrične družine k simetrični družini so vzpodbudili družbeni procesi: večja zaposlenost žensk in s tem višja ekonomska samostojnost ter višji družbeni položaj žensk, možnost razveze, zvišan standard gospodinjstev, večja geografska in socialna mobilnost ter manjši vpliv sorodstva.

Ženske so na trgu delovne sile strukturno neenakopravne, če pa so obenem tudi matere, niso niti svobodne.

Dezorganizacija družin in razveze zakona

Obstajata dva tipa dezorganizacije družine:

- **strukturna dezorganizacija** (spremeni se oblika družine)
- **funkcijska dezorganizacija** (družina ne opravlja več svojih temeljnih funkcij in so zato moteni medosebni odnosi)

Družine se lahko dezorganizirajo zaradi razveze, smrti ali migracij.

Razlogi za naraščanje števila razvez, kjer so te legalne:

- spremenjena socialna funkcija zakonske zveze (ni več poglavitni instrument prenosa lastnine in družbenega ugleda)
- razveze so družbeno sprejemljive (razvezani niso stigmatizirani, zakonska zveza ni več razumljena moralno – sekularizacija)
- pričakovanja ljudi v zvezi z zakonsko zvezo so se spremenila (partnerji si želijo več razumevanja, podpore, osebno rast)
- spremenjen družbeni položaj žensk (ekonomska samostojnost, zaposlenost)

- zvišan življenjski standard ljudi
- manjši vpliv sorodstvenih mrež

Spreminjanje družinskega življenja

Na globalni ravni so smeri spreminjanja družinskega življenja naslednje:

- manj je sorodniško dogovorjenih porok
- narašča svobodna izbira partnerjev
- priznavajo se pravice žensk, več besede imajo tudi v družinskem odločanju
- povečuje se spolna svoboda
- priznavajo se otrokove pravice, večina držav je sprejela zakon, ki uveljavlja in ščiti otrokove pravice

Spreminjanje družinskega življenja v Sloveniji in v Evropi pa je tako:

- značilna je raznovrstnost družinskih oblik in načinov življenja
- formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni status in pomen
- števil razvez zakonske zveze narašča
- povečuje se število enostarševskih družin
- povečuje se število reorganiziranih družin
- družinski življenjski poteki se spreminjajo

Spremembe so najbolj očitne v dveh obdobjih družinskega življenja:

- podaljšuje se časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino
- podaljšuje se sklepno obdobje družinskega življenjskega poteka, obdobje zoževanja družine, ko se otroci odselijo od staršev

Različni pogledi na spreminjanje družine

Različni pogledi se razlikujejo predvsem v tem, da drugače razumejo sodobne spremembe.

Nekateri jih razumejo in interpretirajo kot **znake krize** in zatona te družbene institucije, drugi pa v spreminjanju vidijo dokaz, da so se družine bolj kot vse druge institucije **sposobne prilagajati** razmeram sodobnosti.

Tisti, ki zagovarjajo zaskrbljenost nad usodo družine, menijo, da je bilo družinsko življenje v preteklosti boljše. Toda raziskave so pokazale:

- družinsko življenje nekoč je bilo podobno dinamično kot danes (različne oblike itd.)
- povprečna velikost družin pred modernizacijo je bila le malo višja od današnje
- število samskih ljudi in reorganiziranih družin je bilo podobno današnjemu
- ni dokazov, da bi bilo manj nasilja, zlorabe

Drug pogled na sodobno družinsko življenje temelji na prepričanju, da se družine **zapirajo v zasebnost** ter ostro ločujejo med sabo in zunanjim svetom. To slabi družbeno solidarnost ter otežuje družbeni nadzor in posege tudi tedaj, ko bi bili ti nujni.

Sodobni marksistični pogledi na družino poudarjajo, da je temeljna funkcija družine skrb za **obnavljanje kapitalističnega sistema**, kar se kaže v **eksploziji potrošništva**. Jedrna družina omogoča podporo in umi odtujenemu delavcu, privatizirana gospodinjstva pa preprečujejo medsebojno solidarnost.

Poseben pogled so **feministične kritike** družin s tradicionalno delitvijo vlog in funkcij glede na spol. Zavzemajo se za pravičnejšo in bolj sorazmerno delitev dela in odgovornosti. Odprle so nov pogled na neplačana gospodinjsko delo itd.

Pomemben pogled je tudi ta, ki ugotavlja kakšne možnosti imajo posamezniki, ki živijo v družinah.

Nekateri poudarjajo, da družina **spodbuja individualnost** (daje nujno materialno in čustveno podporo za osebnostni razvoj). Drugi trdijo, da družine **individualnost zatirajo** (hromijo individualne posebnosti in napeljujejo k čim bolj konformnemu in nekonfliktnemu vedenju).

Razlikujejo se tudi pogledi na razmerje med družinami in državo.

Sodobne države so razvile zelo različne oblike in načine razmerja do družin. Nekatere države oblikujejo družinske politike (celota ukrepov, s katerimi skuša država pripomoči k blaginji družin – denarna nadomestila, zagotavljanje socialnih storitev).

(več v učbenik2, str. 98)